
Danko Kamčevski*

Student doktorskih studija
Univerzitet u Kragujevcu, Filološko-umetnički fakultet
Srbija

BILJANA ĐORIĆ FRANCUSKI: BISERI RADŽA

Prikaz
UDK 930.85(540)(049.3)
325.36:141.78]:82(540)(049.3)

Monografija *Biseri Radža* dr Biljane Đorić Francuski, vanrednog profesora na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, objavljena je u izdanju ovog fakulteta u decembru 2015. godine – u poslednjem mesecu, ali i u *pravom trenutku*. Radi se o složenoj monografiji čiji je cilj da sa više strana osvetli raznovrsne fenomene koji izvire iz ukrštanja kultura Britanskih ostrva i Indijskog potkontinenta, a koji se tiču zamršene i intrigantne istorije razvoja književnosti, kulture i jezika na postkolonijalnom prostoru. Knjiga se sastoji od uvoda, dvanaest poglavlja i bibliografije. Postoje četiri tematske celine, koje knjigu čine preglednom i ostavljaju snažan utisak o koherentnosti i zaokruženosti.

U uvodnom delu definišu se pojmovi postkolonijalne kulture i postkolonijalne književnosti, ključni za ispravno razumevanje poglavlja koja slede. Autorka odmah anticipira raznovrsnost kao dominantno obeležje ove monografije – od inkluzivnog izbora pisaca koji će biti obrađivani i koji nisu isključivo Indijci, već i autori koji su ostvarili dublje veze sa Indijom, do uključivanja rasprave o književnosti Šri Lanke kao vredne razmatranja. Bogatstvo Indije bilo je dragulj, a Šri Lanke biser u engleskoj kruni. Ova monografija obećava da će izvršiti alhemijsku transformaciju i od komercijalne vrednosti dragulja i bisera razumevanih u ključu Istočnoindijske kompanije doći do duhovne vrednosti indoengleske književnosti oslobođene iz britanske krune i školjke kolonijalizma.

Prvi deo monografije: „Uvod u indoenglesku književnost“ sastoji se od dva poglavlja. U prvom od njih, čiji je naslov „Književnost Indije na engleskom jeziku“, autorka najpre govori o engleskom kao kolonijalnom jeziku koji, iako nametnut Indijcima kao kolonizovanom narodu, paradoksalno omogućava Indiji da se predstavi svetu. Indoengleska književnost smešta se u kontekst postkolonijalne književnosti. U tom smislu, naročito je pronicljiv i zanimljiv uvid da V.S. Najpol, uprkos indijskom poreklu i sličnim temama, nije deo ovog korpusa zbog nedostatka dijaloga sa postkolonijalizmom, što ukazuje da se dosledno primenjuju prethodno naznačeni kriterijumi. Pored ovoga, ovo poglavlje pruža

* Univerzitet u Kragujevcu, Filološko-umetnički fakultet, Jovana Cvijića b. b., 34000 Kragujevac, Srbija; e-mail: dkamcevski@gmail.com

nam pregled istorije indoengleske književnosti od početaka u osamnaestom veku, preko vihora pobuna devetnaestog, sve do dvadesetog veka, sticanja nezavisnosti i nakon nje.

Drugo poglavlje, „Književnost Šri Lanke na engleskom jeziku“, osvetljava u Srbiji malo poznatu šrilančansku kulturu, te nas uči o kolonizaciji ovog ostrva od strane evropskih naroda, prodiranju engleskog jezika koji u jednom periodu postaje i zvanični jezik administracije (1833-1958) ali i *lingua franca* koja povezuje etničke zajednice koje ne govore istim jezikom – što je veoma slično ulozi engleskog jezika u susednoj Indiji. Posledice ovih dinamika vidljive su u šrilančanskoj književnosti, koja počinje da govori u prozi, a na engleskom progovara paradoksalno 1948. godine, na samom kraju kolonijalne ere. Autorka nam predočava i istoriju ove književnosti zajedno sa tipičnim temama poput odnosa selo-grad, religije, ili uloge žene u društvu.

Naredna četiri poglavlja pripadaju drugom delu monografije: „Tematika i motivi u delima postkolonijalnih pisaca“, a u ovoj celini predstavljena je književna analiza dela značajnih indoengleskih pisaca, te ova poglavlja zahvaljujući svojoj perspektivi daju doprinos postkolonijalnoj kritici. Treće poglavlje, „Podela Radža“, bavi se traumatičnim iskustvom podele Indije na dve države (*the Partition*), jednu sa pripadnicima hindu religije (Indija) i drugu sa muslimanskim stanovništvom (Pakistan i kasnije Bangladeš). Autorka nas upoznaje sa istorijskim kontekstom ovog nemilog događaja, izlažući zajedno sa njim i istoriju kolonizacije Indije. Sve je to priprema za koncizne i upečatljive analize konkretnih dela, od kojih je, u skladu sa matičnom kritikom, kao najpoznatije i najpotresnije izdvojen roman Kušvanta Singa *Voz za Pakistan* (1956), a za njim slede pripovetka „Toba Tek Sing“ (1955) koju je napisao Sadat Hasan Manto, kao i romani Salmana Ruždija *Deca Ponoći* (1981), Amitava Goša *Linije senke* (1988) i Kiran Desai *Nasleđeni gubitak* (2006).

Četvrto poglavlje, „Religija, mit, tradicija: Salman Ruždi“, detaljnije se bavi stvaralaštvom ovog autora. Sa teoretske strane, autorka se poziva na Edvarda Saida, postkolonijalizam i začetke interesovanja za indijsku kulturu u radovima Fridriha Maksa Milera koji su svojim implicitnim progresivističkim shvatanjem razvoja mitologije (od nižih ka višim, odnosno, u konkretnom slučaju, od hinduizma ka hrišćanstvu) bili zloupotrebjeni u kolonijalne svrhe. Otuda je delo Salmana Ruždija veoma značajno jer rečito odslikava religijsku hibridnost nastalu procesom kolonizacije i specifičnu dijalektiku između hrišćanstva i hinduizma.

U petom poglavlju, „Humanizam: Mulk Radž Anand“, autorka razmatra dela ovog pisca u kontekstu takozvanih *evropskih vrednosti* kojima je Anand bio izložen tokom svog boravka u Engleskoj, od kojih su za kritičko rasvetljavanje Anandovog stvaralaštva najvažnije: ljudska prava, odgovornosti pojedinca i kritičko mišljenje. Analizira se način na

koji su ove kategorije apsorbovane u njegovim delima, kao i Anandov *radikalni humanizam*, kojim on kritikuje kastinski sistem, položaj žena i druge društvene nepravde, prvenstveno u svojim romanima *Nedodirljivi* i *Gauri*.

Šesto poglavlje, „Satira: Munši Premčand“, započinje kratkom raspravom o prirodi satire, a zatim sledi istorijat njenog mestimičnog pojavljivanja u indijskoj književnosti i bujanja iste prilikom kontakta sa Evropom. Zanimljiva je uočena veza između nedostatka smisla za satiru i tipično indijskog (a sa zapadnjačkog stanovišta i unekoliko fatalističkog) mirenja sa sudbinom. Poglavlje se potom bavi Premčandom i njegovim delima, te tako saznajemo ko su bili njegovi uzori i koje teme je obrađivao u svojoj prozi.

Treća celina: „Dva lica Indije u delima savremenih indoengleskih književnika“ bavi se veoma zanimljivim pitanjem predstava o Indiji koje formiraju književna dela. Otuda sasvim logično u sedmom poglavlju, „(Post)kolonijalni stereotipi“, autorka najpre razmatra fenomen stereotipizacije kao oruđa i oružja kolonizacije, suprotstavljajući pojmove okcidentalizam i orijentalizam. Teoretski vodič je uglavnom Edvard Said i njegove studije *Orijentalizam* i *Kultura i imperijalizam*, dok se analiziraju pripovetke Rut Praver Džabvale i Rašipurama Krišnasvamija Narajana. Obrađeni su stereotipi u vezi sa različitim stepenom moći, te etnički (rasni), kao i rodni (polni) stereotipi. Na kraju poglavlja naznačen je jedan mogući izlaz iz stereotipizacije kroz teoriju *hibridnosti* koju je osmislio Homi K. Baba.

Osmo poglavlje, „Zamišljeni grad koji stvarno postoji: R.K. Narajan“, bavi se fascinantnim stvaralaštvom ovog indijskog pisca, sa čijim delom se čitalac već upoznao u prethodnom poglavlju. Autorka izlaže strategije koje je Narajan koristio da bi postigao efekat istoričnosti kojim je jedan izmišljeni grad Malgudi postao stvaran u svestima čitalaca.

Deveto poglavlje, „Dva lica Indije: R.P. Džabvala“, odslikava ambivalentan odnos koji Džabvalina proza ima prema Indiji, a koji se kreće između očaranosti i razočaranosti žene kojoj je ulaz u indoenglesku književnost omogućio brak sa Indijcem, čime je ona u odnosu na indijsku kulturu i iznutra i spolja. Obrađene su pripovetke iz zbirke *Žešća klima* (1986), *Kao ptice, kao ribe* (1985) i *Ja u Indiji* (2000).

Deseto poglavlje, „Drugost sopstva: Anita i Kiran Desai“, bavi se delima ove dve indoengleske književnice, odnosno paralelnom analizom romana *Glasovi u gradu* (1965) Anite Desai i romana *Halabuka u voćnjaku guava* (1998) njene ćerke Kiran Desai. Glavni fokus je na pitanju identiteta, sopstva, sebstva, i otuda su za teoretsku osnovu odabrani radovi Žan Pol Sartra i Pola Rikera.

Poslednji, ali ne i najmanje važan, četvrti deo ove monografije nosi naziv „Indoengleski jezik i književnost u prevodu“. Za književnost se, između ostalog, može reći da predstavlja jezik u svom najsloženijem i estetski najsavršenijem obliku. Otuda nije

moгуće razumeti indoenglesku književnost bez prethodnog razumevanja indoengleskog jezika, kojim se bavi jedanaesto poglavlje, „Indoengleski jezik i indoengleska književnost kao heterolingvalna“. U Indiji, kako navodi autorka, ne samo da bujaju jezici (zabeležena su 1.652 regionalna jezika), već i dijalekti engleskog jezika (108 varijeteta). Engleski postaje korisno sredstvo komunikacije između različitih kasti i otuda njihov zajednički simbol slobode. Poglavlje se potom osvrće na prirodu indoengleskog jezika, izdvajajući njegove osobenosti na polju fonetike, morfologije, sintakse, semantike i leksike.

Može se reći da ovim poglavljem autorka priprema teren za naredno, dvanaesto poglavlje pod nazivom „O prevođenju indoengleske književnosti na srpski“. U njemu su naznačene sve poteškoće sa kojima se suočava prevodilac indoengleske književnosti. Veoma je bitna nit jezik-kultura-istorija-književnost koja se, kako pokazuju brojni primeri, lako može prekinuti i dovesti do paradoksalnih i apsurdnih prevoda. Autorka ne opisuje samo probleme, već predlaže i rešenja - prevodilačke strategije kojima se može pristupiti kulturološki obojenim leksemama. Suštinska poruka ovog poslednjeg poglavlja je da prevodilac ne sme biti nevidljiv, već da mora ozbiljno shvatiti ulogu kulturološkog posrednika koju je preuzeo prevođenjem dela na srpski.

Bibliografija na kraju monografije je veoma iscrpna i sastoji se od preko dve stotine i pedeset odrednica objavljenih na više jezika. Citirana literatura je raznovrsna i sadrži izvorna dela, teorijsku literaturu, interpretacije, zbornike radova, esejistiku, filozofske spise. Kao takva, bibliografija ne svedoči samo o erudiciji autorke ove monografije, već i znatno olakšava posao svakom istraživaču koji bi želeo da nastavi izučavanje ove teme. Među odrednicama su prisutni i radovi dr Đorić Francuski, što svedoči o kontinuitetu istraživanja čiji zreo plod je upravo ova knjiga.

Knjiga *Biseri Radža* dolazi u zanimljivom trenutku. Naime, počevši od zimskog semestra 2015. godine studenti Filološkog fakulteta imaju privilegiju da slušaju predavanja iz Kulturne istorije Indije koja drži profesor dr Aleksandar Petrović, i sâm veliki poznavalac i ljubitelj indijske kulture, te im knjiga može biti višestruko korisna. Studenti su imali čast da kao uvod u ovaj kurs odslušaju predavanje *Nirvana and Beyond* koje je održala ambasadorica Indije u Republici Srbiji, Njena Ekselencija gospođa Narinder Čauhan.

U širem smislu, ova knjiga donosi i sintetički duh Indije koji se suprotstavlja analizama i specijalizacijama savremene nauke. Indijska kultura je kultura izobilja; u *Biserima Radža* imamo izobilje u kojem ima ponešto za svakoga: za istoričara kulture, za književnog kritičara, za zaljubljenika u Indiju ili Istok, za lingvistu. Kao što se u indijskoj kulturi nisu razdvajale religija i filozofija, tako se i u ovoj knjizi vrši sinteza kulture, istorije,

filozofije, jezika, što je i bio stari ideal filologije, pre nego što je podeljena na nauku o jeziku i nauku o književnosti. Knjiga *Biseri Radža* je otuda vredno i zanimljivo štivo, koje kao biser filologije zaslužuje našu preporuku.